

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК: 336; DOI: 10.31388/2519-884X-2019-40-122-127

Дьяков О. В., аспірант
ПВНЗ «Європейський університет», м. Київ

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ: АЛГОРИТМ ОЦІНЮВАННЯ

Анотація. У статті представлено наукові підходи до трактування сутності економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Розглядаються практичні аспекти визначення рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств. Обґрунтована доцільність застосування методу таксономічного аналізу для оцінювання рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: економічна безпека, зовнішньоекономічна діяльність, сільськогосподарське підприємство, рівень економічної безпеки, метод таксономії.

JEL code classification: M21, Q14, Q19

Diakov O. V., Post-graduate student
PHEE "European University"

ECONOMIC SECURITY OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF AGRICULTURAL PRODUCTS: EVALUATION ALGORITHM

Abstract. The article presents scientific approaches to the interpretation of the essence of economic security of foreign economic activity of enterprises: a set of relations between economic entities of Ukraine and foreign economic entities, built on the principles of mutual benefit, equivalent exchange and compliance with international law; activity of subjects of economic activity of Ukraine (more often enterprises) and foreign subjects of economic activity (foreign enterprises), which is based on mutual relations and is carried out either on the territory of Ukraine or abroad; activities of economic entities of Ukraine and foreign economic entities, built on the relationship between them, which takes place in the customs territory of Ukraine and abroad; development of economic relations between countries engaged in foreign trade, migration of capital and labor, form international scientific, technical and industrial relations; a set of production and economic, organizational, economic and operational and commercial functions of the enterprise, related to its entry into the foreign market and participation in foreign economic transactions. Practical aspects of determining the level of economic security of foreign economic activity of agricultural enterprises on the basis of using the method of taxonomy are considered. Graphic and analytical methods of statistics, namely taxonomic analysis, were used to achieve this goal. To determine the level of economic security of foreign economic activity, the source data was standardized in the «Statistica» program, all other calculations were performed in MS Excel.

The expediency of applying the method of taxonomic analysis to assess the level of economic security of foreign economic activity of agricultural enterprises is substantiated. The main stages of taxonomic analysis are highlighted and considered, the gradation of values of the indicator of the level of economic security of foreign economic activity of agricultural enterprises is developed, conclusions are formed.

Key words: economic security, foreign economic activity, agricultural enterprise, level of economic security, method of taxonomy.

Вступ. У зв'язку з введенням країнами господарства зовнішньоекономічна діяльність Євросоюзу квот на продукцію сільського господарства більшої частини сільськогосподарських під-

приємств не відзначається стабільністю та логічною впорядкованістю, що значно послаблює їх конкурентні переваги на міжнародних ринках та негативно відображається на економічній безпеці підприємств.

Ключовим напрямом усунення вказаних вище негативів має стати забезпечення достатнього рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності, що дасть змогу сільськогосподарським підприємствам адекватно реагувати на коливання ринкової кон'юнктури і максимально ефективно використовувати існуючі резерви розширення власної ніші на ринку, у зв'язку з чим, особливої актуальності набуває оцінювання економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні, методологічні, методичні та практичні аспекти економічної безпеки підприємств досліджувалися в працях багатьох зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема А.Л. Беседина, М.А. Бендикова, М.О. Войнаренка, С.М. Ілляшенка, С.Л. Маламедова, Н.М. Яценка, А.В. Колосова, Г.В. Козаченка, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенка, Н.О. Подлужної, Т.М. Соколенка, Т. Сухорукової. Дослідження зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств знайшло відображення в працях Ю.В. Макогона, Ю.А. Гохберга, О.О. Лебедевої, Л.І. Михайлової, О.Ю. Слабоспицької, О.О. Шапурова та ін.

Дослідженню проблем розвитку зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств присвятили роботи: О. Амоша, В. Андрійчук, В. Бойко, П. Гайдучий, В. Геєць, А. Кандиба, В. Топіха, С. Кваша, П. Саблук, М. Парсяк, С. Соколенко, А. Коверга та інші відомі вчені.

Проте залишаються невирішеним питання практичних аспектів визначення рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Мета статті полягає у розробці практичних рекомендацій щодо визначення рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Зовнішньоекономічна діяльність за трактуванням науковців являє собою сукупність відносин

суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарювання, побудованих на принципах взаємної вигоди, еквівалентного обміну і дотримання положень міжнародного права [1]; діяльність суб'єктів господарської діяльності України (частіше підприємств) та іноземних суб'єктів господарської діяльності (іноземних підприємств), яка базується на взаємовідносинах і здійснюється або на території України, або за її межами [2]; діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце на митній території України та за її межами [3, с. 644–645]; розвиток економічних відносин між країнами, що здійснюють зовнішню торгівлю, міграцію капіталів і робочої сили, формують міжнародні науково-технічні та виробничі зв'язки [4, с. 151–152]; сукупність виробничо-господарських, організаційно-економічних і оперативно-комерційних функцій підприємства, пов'язаних з його виходом на зовнішній ринок та участю в зовнішньоекономічних операціях [5, с. 80; 6, с.17].

Дослідження методологічних основ оцінки рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств [7; 8; 9; 10] дозволило визначити доцільність застосування методу таксономії при проведенні оцінювання економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських товаровиробників, відповідно до чого було проведено оцінювання економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області за 2015-2019 рр., кожен з яких є виробником та експортером зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур (вид діяльності 01.11); вирощування овочів і баштанних культур, коренеплодів і бульбоплодів (вид діяльності 01.13).

Матриці вихідних значень змінних ознак, якими виступають виокремлені показники економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських товаровиробників, до яких віднесено: коефіцієнт абсолютної ліквідності (x_1), коефіцієнт автономії (x_2), коефіцієнт рентабельності активів (x_3), продуктивність праці працівників (x_4),

коефіцієнт придатності основних засобів (x_5), коефіцієнт рентабельності реалізації продукції (x_6), коефіцієнт екологізації виробництва (x_7), коефіцієнт ерозійної небезпеки культур (x_8), коефіцієнт віддачі повних експортних витрат (x_9), ефективність експорту (x_{10}), рен-

табельність експортної продукції (x_{11}), узагальнено в Додатку...

Сформовані матриці відстаней, відповідно до яких визначається місце розташування кожного конкретного об'єкта у всій сукупності досліджуваних об'єктів представлено в табл. 1,2,3.

Таблиця 1

Матриця відстаней (Z) виокремлених показників економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «Астарта-Київ»

Рік		x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8	x_9	x_{10}	x_{11}
2015	Z	0,04	0,37	0,53	0,90	1,26	0,33	1,00	1,10	0,74	0,89	0,88
2016		3,19	3,62	2,92	1,13	1,22	1,04	1,00	1,23	0,86	1,13	0,79
2017		0,72	0,35	0,79	1,28	0,95	1,87	1,00	0,82	1,05	0,95	1,12
2018		0,79	0,36	0,26	0,13	0,89	1,10	1,00	0,89	1,26	1,29	1,44
2019		0,26	0,31	0,53	1,55	0,70	0,66	1,00	0,96	1,10	0,74	0,74

Отримані результати дають змогу визначити еталонні значення (Po) кожного з показників економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності.

Так, для ТОВ «Астарта-Київ» еталонні значення показників економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності становлять: $Po(x_1)$ 3,19; $Po(x_2)$ 3,62; $Po(x_3)$ 2,92; $Po(x_4)$ 1,55; $Po(x_5)$ 1,26; $Po(x_6)$ 1,87; $Po(x_7)$ 1; $Po(x_8)$ 1,23; $Po(x_9)$ 1,26; $Po(x_{10})$ 1,29; $Po(x_{11})$ 1,44.

Подальші розрахунки дозволили визначити відстань (C_{io}) між точкою-одиницею та точкою Po .

Отже,
 $C_{i2015}=29,46$;
 $C_{i2016}=16,82$; $C_{i2017}=18,31$;
 $C_{i2018}=22,60$; $C_{i2019}=26,21$.

Отримана відстань є основним елементом для розрахунку показника таксономії, який для ТОВ «Астарта-Київ» становив: у 2015 році -0,68; у 2016 році -0,82; у 2017 році -0,80; у 2018 році -0,76; у 2019 році -0,72.

Таблиця 2

Матриця відстаней (Z) виокремлених показників економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «ТАС АГРО»

Рік		x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8	x_9	x_{10}	x_{11}
2015	Z	0,40	1,80	0,73	0,74	1,24	1,02	1,00	1,15	0,71	0,87	0,88
2016		0,60	1,33	1,55	0,93	1,06	0,95	1,00	1,15	0,80	1,10	0,85
2017		0,80	0,90	1,00	1,06	0,94	0,95	1,00	1,03	1,17	1,06	1,03
2018		1,20	0,70	0,45	1,04	0,94	1,16	1,00	0,90	1,16	1,26	1,52
2019		2,20	0,20	1,27	1,23	0,85	0,91	1,00	0,77	1,17	0,68	0,73

Для ТОВ «ТАС АГРО» еталонні значення показників економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності становлять: $Po(x_1)$ 2,20; $Po(x_2)$ 1,80; $Po(x_3)$ 1,55; $Po(x_4)$ 1,23; $Po(x_5)$ 1,24; $Po(x_6)$ 1,16; $Po(x_7)$ 1,0; $Po(x_8)$ 1,15; $Po(x_9)$ 1,17; $Po(x_{10})$ 1,26; $Po(x_{11})$ 1,52.

Відстань (C_{io}) між точкою-одиницею та точкою Po для ТОВ «ТАС АГРО» становить: $C_{i2015}=6,46$; $C_{i2016}=5,70$; $C_{i2017}=6,23$; $C_{i2018}=7,18$; $C_{i2019}=8,33$.

Показник таксономії для ТОВ «ТАС АГРО» мав значення: у 2015 році -0,42; у 2016 році -0,49; у 2017 році -0,44; у 2018 році -0,35; у 2019 році -0,25.

Для ТОВ «Перспектива-Плюс» еталонні значення показників економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності становлять: $Po(x_1)$ 3,0; $Po(x_2)$ 0,13; $Po(x_3)$ 2,75; $Po(x_4)$ 1,27; $Po(x_5)$ 1,31; $Po(x_6)$ 1,89; $Po(x_7)$ 1,0;

$Po(x_8)1,14$; $Po(x_9) 1,15$; $Po(x_{10})1,35$; $Po(x_{11}) 1,14$.

Таблиця 3

Матриця відстаней (Z) виокремлених показників економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «Перспектива-Плюс»

Рік		x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8	x_9	x_{10}	x_{11}
2015	Z	0,33	0,07	2,75	0,73	0,67	1,44	1,00	1,00	0,90	0,74	1,04
2016		0,33	0,09	0,50	0,92	0,59	1,89	1,00	1,00	0,86	0,83	0,86
2017		0,33	0,10	0,50	1,05	1,31	0,22	1,00	0,86	0,89	0,87	1,14
2018		0,33	0,09	0,25	1,02	1,21	0,89	1,00	1,14	1,15	1,35	0,89
2019		3,00	0,13	1,25	1,27	1,20	0,44	1,00	1,00	1,06	1,22	1,00

Відстань (C_{io}) між точкою-одиницею та точкою Po для ТОВ «Перспектива-Плюс» має наступне значення: $C_{i2015}=10,30$; $C_{i2016}=15,10$; $C_{i2017}=17,21$; $C_{i2018}=16,33$; $C_{i2019}=12,88$.

Показник таксономії для ТОВ «Перспектива-Плюс» мав значення: у 2015 році-0,74; у

2016 році -0,62; у 2017 році -0,57; у 2018 році-0,59; у 2019 році-0,68.

З метою надання більш розгорнутої оцінки рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області було розроблено градацію значень таксономічного показника (табл. 4).

Таблиця 4

Градація значень показника рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарського підприємства

Рівень ЕБ ЗЕД	Значення показник ЕБ ЗЕД
Високий	1,00-0,80
Достатній	0,79-0,60
Середній	0,59-0,40
Недостатній	0,39-0,20
Низький	0,19-0,01

Динаміка змін рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності досліджуваних сільськогосподарських підприємств-

експортерів Київської області представлена на рис.1.

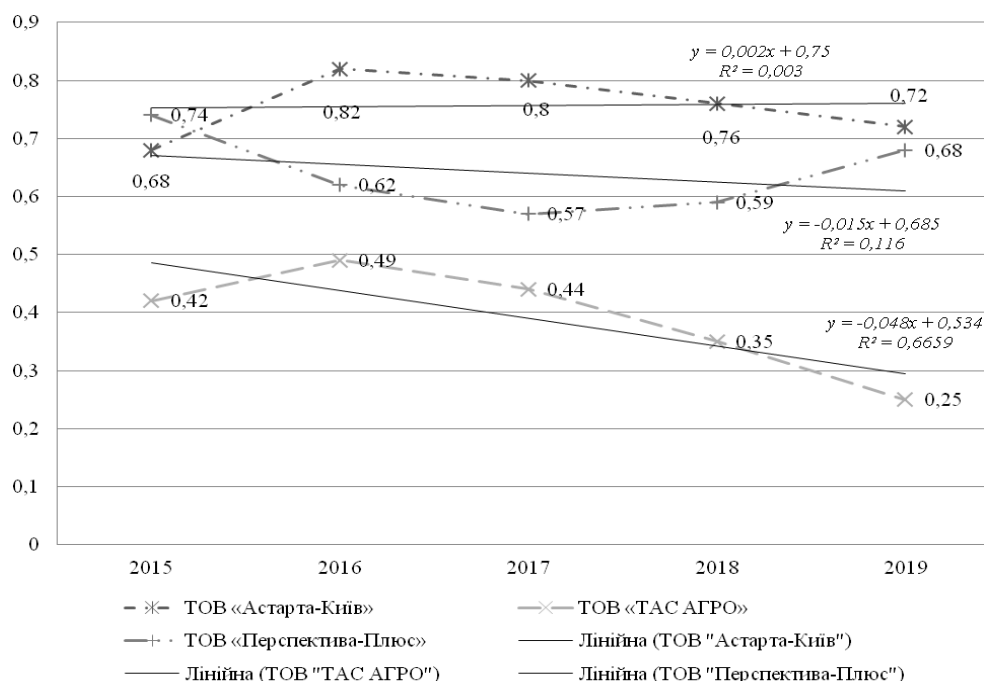

Рис. 1. Динаміка змін рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності досліджуваних сільськогосподарських підприємств-експортерів Київської області

(побудовано автором)

Висновки. Відповідно до розробленої градації значення показника рівня економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності підприємства ТОВ «Астарта-Київ» протягом 2015-2017 рр., а ТОВ «ТАС АГРО» протягом 2015-2016 рр. мало тенденцію до зростання, що дозволяло їх визначити як високий, проте, у 2017 році показник знизився до значення 0,49 та у 2018-2019 рр. показник ТОВ «Астарта-Київ» знизився до значення 0,72, яке хоча і відповідало достатньому рівню ЕБ ЗЕД, проте, відзначалося негативною тенденцією, що обумовлено в першу чергу політичною та економічною ситуаціями в країні,

наслідком чого і стало зниження рівня ЕБ ЗЕД.

Проте, варто зауважити і на інших причинах, зокрема, коливання курсу національної валюти, прискорення інфляційних процесів, зниження ефекту імпорتنих закупівель за рахунок зростання цін (зокрема на с-г техніку та засоби захисту рослин), зростання економічних збитків від забруднення сільськогосподарських угідь та навколишнього середовища, зниження ефективності зовнішньоекономічних зв'язків у зв'язку з скороченням продуктивності праці в сільському господарстві та зростанням транспортних витрат, тощо.

Література:

1. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: навч. посібник / Л. А. Швайка. К.: Знання, 2006. 435 с.
2. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: підручник для вузів / І. В. Багорова, Н. І. Редіна, В. О. Власюк, О. О. Гетьман; за ред. І. В. Багрової. К., Центр навч. літ., 2004. 580 с.
3. Гребельник О. П., Романовський О.О. Основи зовнішньоекономічної діяльності: навч. посібник. К.: Деміур, 2003. 296 с.
4. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навч. посібник / М. І. Дідівський. К.: Знання, 2006. 462 с.
5. Гузенко Г. М., Гайдученко Ю.О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: сутність, економічний механізм її розбудови, особливості. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2013. № 3 (14). С.77–88. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/vnyua_etp_2013_3_10.pdf
6. Торгова Л. В. Хитра О.В. Основи ЗЕД: навч.-метод. посібник. Львів: «Новий Світ-2000», 2006. 512 с.

7. Галазюк Н.М. Стратегічне планування зовнішньоекономічної діяльності як основа управління підприємством на сучасному етапі розвитку. *Економічні науки*. Сер.: Облік і фінанси. 2013. № 10. С. 56-62. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(2)_9)

8. Rzepka A., Ślusarczyk B., Correlation and dependence between: Business-GlobalisationInformation Society and Global Society, *International Journal of Management Invention*, Volume 5 Issue 1, January 2016, ISSN 2319-8028 s. 39-45.

9. Аналітика українського ринку експорту кукурудзи. URL: <https://msb.aval.ua/news/?id=24942>

10. Експорт зернових культур України за 2014/2015 МР. URL: <http://minagro.gov.ua/system/files/%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%20%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%202014-15%20%D0%9C%D0%A0.pdf>

Reference:

1. Shvaika L. A. (2006) *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky: navch. posibnyk*. K. : *Znannia*, 435 p. [in Ukraine].
2. Bahrova I. V., Riedina N. I., Vlasiuk V. O., Hetman O. O. [za red. I. V. Bahrovoi.] (2004) *Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstv: pidruchnyk dlia vuziv*. K. *Tsentr navch. lit.*, 580 p. [in Ukraine].
3. Hrebelnyk O. P., Romanovskiy O.O. (2003) *Osnovy zovnishnoekonomichnoi diialnosti: navch. posibnyk*. K.: *Demiur*, 296 p. [in Ukraine].
4. Didivskiy M. I. (2006) *Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstva [navch. posibnyk]*. K.: *Znannia*, 462 p. [in Ukraine].
5. Huzenko H. M., Haiduchenko Yu.O. *Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstva: sutnist, ekonomichniy mekhanizm yii rozbudovy, osoblyvosti*. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. № 3 (14), pp.77–88. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Vnyua_etp_2013_3_10.pdf [in Ukraine].
6. Torhova L. V. Khytra O.V. (2006) *Osnovy ZED : navch.-metod. posibnyk*. Lviv : «*Novyi Svit-2000*», 512 p. [in Ukraine].
7. Halaziuk N.M. *Stratehichne planuvannya zovnishnoekonomichnoi diialnosti yak osnova upravlinnia pidpriemstvom na sучасnomu etapi rozvytku*. *Ekonomichni nauky*. Vol.: *Oblik i finansy*. № 10, pp. 56-62. [Online] URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(2\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(2)_9) [in Ukraine].
8. Rzepka A., Ślusarczyk B. (2016) Correlation and dependence between: Business-GlobalisationInformation Society and Global Society, *International Journal of Management Invention*, Volume 5 Issue 1, January 2016, ISSN 2319-802, pp. 39-45 [in Ukraine].
9. *Analitika ukrainskoho rynku eksportu kukurudzy*. [Online] URL: <https://msb.aval.ua/news/?id=24942> [in Ukraine].
10. Експорт зернових культур України за 2014/2015 МР. [Online] URL: <http://minagro.gov.ua/system/files/%D0%95%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%20%D0%B7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%202014-15%20%D0%9C%D0%A0.pdf> [in Ukraine].